

Varastokirjasto

KOKOELMAPOLITIIKAN LINJAUS

Täsmennetty ohjeistus

Kokoelmapoliittinen työryhmä

14.10.2015

Työryhmä

Anne Kivinen (Oulun yliopiston kirjasto), Tiina Eklund (Turun yliopiston kirjasto), Kaisa Saikkonen (Jyväskylän yliopiston kirjasto), Riitta Porkka (Itä-Suomen yliopiston kirjasto), Anneli Partanen (Helsingin yliopiston kirjasto), Tuula Saastamoinen (Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu Oy), Heidi Häivälä (Porvoon kaupunginkirjasto – Uudenmaan maakuntakirjasto), Päivi Savinainen (Kuopion kaupunginkirjasto – Pohjois-Savon maakuntakirjasto) ja Riitta Sarovuo (Kansalliskirjasto), Pentti Vattulainen (Varastokirjasto) ja Sirpa Janhonen (Varastokirjasto)

Taustaa

Varastokirjaston perustoimintaa ohjaa laki ja asetus. Varastokirjaston tarkoituksena on vapauttaa tilaa muista kirjastoista, asettaa aineisto saataville sekä lainata aineistoa kirjastojen kautta niiden asiakkaille.

Laki vuodelta 1988: ”Tieteellisistä ja yleisistä kirjastoista siirrettävän aineiston säilyttämistä ja käyttöönasettamista varten on opetusministeriön alainen Varastokirjasto.”, sekä asetus vuodelta 1992: ”Varastokirjaston tehtävänä on ottaa vastaan ja säilyttää tieteellisistä ja yleisistä kirjastoista siirrettävää aineistoa ja asettaa se tarvitsijoiden käyttöön. Varastokirjasto voi sille luovutetusta aineistosta poistaa ja hävittää tarpeetonta tai huonokuntoista aineistoa sekä luovuttaa aineistoa muun kirjaston tai laitoksen käyttöön.”

Kun aineisto on lähetetty Varastokirjastoon, omistusoikeus siirtyy Varastokirjastolle.

Kirjaston johtajan tukena kirjastossa toimii johtokunta, joka tekee muiden toimiensa lisäksi myös kokoelmapoliittisia linjauksia. Kirjastosektoreita edustavat jäsenet ovat OKM:n nimittämiä.

Johtokunta päätti kokouksessaan 26.1.2015 asettaa kokoelmayhdysenkilöiden neuvoa antavan työryhmän, jonka tavoitteena on selkeyttää Varastokirjaston kokoelmapoliittisia linjauksia.

Neuvoa antavan työryhmän lisäksi Varastokirjastolla on pysyväisluontoinen kokoelmayhdysenkilöiden verkosto, joka koostuu kirjastojen ilmoittamista yhdyshenkilöistä. Varastokirjasto kommunikoi yhdyshenkilöverkoston kanssa säännöllisesti järjestämällä tapaamisia ja tiedottamalla toiminnastaan sähköpostitse.

Tarve linjauksille

Eri kirjastosektoreilla on viime vuosina ollut suuri tarve vähentää kokoelmatiloja ja sitä kautta kuluja. Nopealla aikataululla tapahtunut aineistonkarsinta on aiheuttanut kirjastojen ongelmien siirtymisen Varastokirjastoon, jonne on lähetty useita vuosia aineistoa selkeästi yllä sen vastaanottokyvyn noin 4500 hyllykilometriä vuodessa. Tämän vuoksi on selkeytettävä aineiston lähettämisen periaatteita.

Varastokirjasto on keskeinen osa kirjastoverkkoa ja on tärkeää saada yhteinen näkemys lähettämisen ja säilyttämisen arvoisesta aineistosta ja säilytyspolitiikasta siten, että Varastokirjastoon lähetetty aineisto saadaan nopeasti käytettäväksi.

Vuosien ajan Varastokirjasto on vastaanottanut aineistoa selkeästi yli käsittelykykynsä ja niinpä aineistoa on jäänyt käsittelyrästiin (odottanut käsittelyä yli 6 kk). Käsittelyä odottaessa aineisto ei ole tiedontarvitsijoiden käytössä ja sama julkaisu voi tulla useasta kirjastosta.

Jos aineiston lähettämistä ei saada sopeutettua Varastokirjaston käsittelykykyyn, joudutaan pohtimaan entistä tiukempia periaatteita lähetysmäärille ja – tavoille.

Linjauksia

Lähettävällä kirjastolla on vastuu siitä, että Varastokirjastoon lähetetään aineistoa tarkkaan harkiten ja analysoiden sekä tarkastetaan, että aineisto ei ole Varastokirjaston kokoelmissa. Lähettäminen ei saa olla itsestäänselvyys, että saadaan oma aineisto-ongelma siirrettyä toisalle.

Varastokirjaston lainatilastot eivät voi ohjata kokoelmaan ottamista, sillä menneisyys on tiedossa, tulevasta käytöstä emme tiedä. Niinpä Varastokirjaston kokoelma on hybridi säilytys- ja käyttökokoelmasta.

Lähetettävän aineiston rajaaminen tieteenalan perusteella on vaikeaa, ellei mahdotonta. Aineiston ikä ei myöskään ole oikea peruste, sillä tämän päivän tutkimuskohteet tunnetaan, mutta tulevaisuutta ei tiedetä. Tieteellisessä aineistossa sisältö ratkaisee ja lähettävä kirjasto arvioi säilyttämisen tarpeen.

Varastokirjastoon ei lähetetä aineistoa, jota saadaan edullisesti ja nopeasti muualta kirjastoverkosta.

Elektronisten lehtien nykyisestä lisensointi- ja käyttöpolitiikasta johtuen kirjastot voivat lähettää Varastokirjastoon harkintansa mukaan e-aineistojen paperisia versioita saatavuuden varmistamiseksi huomioiden Varastokirjaston vastaanottopolitiikan (ei yksittäisiä numeroita vaan vuosikertoja).

Tieteellisten kirjastojen tulee lisätä vuoropuhelua Varastokirjaston kanssa suurten poistojen osalta. Suurista siirroista on neuvoteltava etukäteen, ilmoitetuista siirtomääristä on pidettävä kiinni ja mahdollisista lisäyksistä lähetysmääriin on sovittava ennen lähettämistä.

Lähettävät kirjastot ottavat mahdollisuuksiensa mukaan käyttöön vuosikellon poistoihin, jolloin tiedetään tulevien poistojen määrä vähintään 2 kuukautta etukäteen. Näin välttyttäisiin paniikkipoistoilta ja – lähetyksiltä ja Varastokirjastoon voidaan ilmoittaa arvioidut siirrot aiempaa tarkemmin etukäteen.

Yleisten kirjastojen tulee tarkastaa aineiston saatavuus maakuntakirjastoista. Varastokirjastoon lähetetään aineistoa pääsääntöisesti vasta, jos maakuntakirjastoista ei kyseistä aineistoa löydy.

Suomen- ja ruotsinkielistä kaunokirjallisuutta voidaan lähettää kattavasti. Englanninkielistä kaunokirjallisuutta kirjastojen harkinnan mukaan varsin laajasti, muita kieliä voi lähettää valikoiden.

Varastokirjasto ottaa vastaan yhden kappaleen kutakin julkaisua. Jos kokoelmassa on huonokuntoiseksi merkitty kappale, otetaan sen lisäksi toinen ”priimakuntoinen”.

Poistettavasta aineistostaan lähettävä kirjasto siirtää Varastokirjastoon julkaisun vasta, kun sille jää vielä kaksi omistavaa kirjastoa Melindaan, ja kyseiset kappaleet ovat vapaasti lainattavissa. Kirjastot voivat harkintansa mukaan lähettää edelleen ylimääräisiä kappaleita uudemmista julkaisuista.

Lähettävä kirjasto merkitsee selkeästi lähetykseen, jos aineiston säilyttäminen (tarkoitetaan pääosin monografioita) on Varastokirjastossa erityisen tärkeää. Lähettävät kirjastot käyttävät tätä erikoismerkintää vain poikkeustapauksissa.

Metatietojen laadusta Varastokirjaston tietokannassa voidaan tinkiä, kun varmistetaan löydettävyyks hakutietojen oikeellisuudella.

Huonokuntoinen aineisto

Varastokirjastoon ei lähetetä huonokuntoista aineistoa: irtolehtinen, likainen, häiritsevästi alle- tai päälleliivattu, sivujen reunat hiirenkorvilla, runsaasti merkintöjä sivujen reunoilla, koiransyömä, voimakkaasti tupakalle haiseva, lukemista haittaavia tahroja, homeinen tai epäilyttävältä haiseva.

Aineiston täytyy kestää pakkaaminen lähettävässä kirjastossa, kuljetus, pakkauksen purkaminen Varastokirjastossa, käsittely hyllytystä varten, hyllytys ja ainakin 1 mahdollinen lainaus- tai skannauskerta.

Yhteistyö

Resurssien niukentuessa sekä lähettävissä kirjastoissa että Varastokirjastossa yhteistyön lisääminen ja yhdessä tekeminen tulee merkittävämmäksi. Yhteisluettelo Melindan metatietojen hyödyntäminen on kaikkien etu.

Yksi onnistunut yhteistyömuoto on LowTag-pilotointi(=lähettävä kirjasto lisää Varastokirjaston omistajuuden Melinaan lähettäessään aineistoa).

On tärkeää, että Varastokirjastoon lähetetty aineisto on asiakkaiden käytettävissä mahdollisimman pian ja Varastokirjastolle tulee taata riittävät resurssit aineiston käsittelyyn.

Tulevan pohdintaa

Yleisten kirjastojen puolella kirjastolakia ollaan juuri uudistamassa ja siellä on suunniteltu suuria muutoksia maakuntakirjastojen asemaan, tehtäviin ja määriin. Miten uudessa laissa linjataan maakunta- ja aluekirjastot? Onko näillä linjauksilla vaikutusta yleisten kirjastojen kokoelmiin ja/tai kokoelmapolitiikkoihin ja sitä kautta Varastokirjaston toimintaan? Yleisten kirjastojen lakimuutoksia seuraavat maakuntakirjastot, jotka tiedottavat muutoksista asianosaisille.

Vastaanotetun aineiston suuresta määrästä johtuen Varastokirjasto on keskittynyt viime vuodet monografioihin ja kausijulkaisuihin. Lähivuosina (2-5 vuotta) aineiston vastaanotossa ei tapahtune suuria muutoksia.

Yhteistyö Euroopan varastokirjastojen kanssa on käynnistymässä ensimmäisen vuonna 2015 järjestettävän työkokouksen myötä.

Linjausten toteutumisten seuranta ja päivitys

Varastokirjasto vastaa seurannasta ja päivityksestä. Varastokirjaston johtokunta, joka edustaa kirjastosektoreita, ottaa tarvittaessa kantaa muutostarpeisiin. Varastokirjasto ylläpitää yhteyksiä kirjastojen nimeämien kokoelmayhdyshenkilöiden verkoston kanssa sekä käy myös tämän ryhmän kanssa vuoropuhelua linjausten ajantasaisuudesta sekä muutostarpeista.